

UDK 811.163.4'28(497.5)

Izvorni naučni rad

Loretana FARKAŠ (Osijek)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku

lfarkas@ffos.hr

Silvija ĆURAK (Osijek)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku

scurak@ffos.hr

KLAIĆEVO BIZOVAČKO NARJEČJE I DANAŠNJI PODRAVSKI GOVORI SLAVONSKOG DIJALEKTA

Doktorski rad Adolfa Bratoljuba Klaića, *Bizovačko narječje*, napisan je 1939. godine. Iako ga je Klaić doradio i priredio za tisak 1959. godine, otisnut je tek 2007. godine. Nastao je na poticaj Ivšićevih radova o šaptinovačkom govoru i posavskim govorima u kojima je Ivšić prikazao jezične odlike u dijelu istočnohrvatskih štokavskih govora, a i pokrenuto je važno pitanje predmigracijskog jezičnog stanja slavonskog dijela hrvatskog jezičnog područja. Rad prikazuje metodologiju Klaićeva proučavanja bizovačkog govora te usporedbu s podravskim govorima slavonskog dijalekta, točnije šaptinovačkog govora.

Ključne riječi: *slavonski dijalekt, podravski poddijalekt, bizovački govor, akcentuacija, fonologija, morfologija, sintaksa, tvorba riječi, leksik*

Uvod

Klaić je svoj doktorski rad *Bizovačko narječje* napisao još 1939. godine. Doradio ga je i priredio za tisak 1959. godine, no tek je nakon više od šezdeset godina dostupan u tiskanom obliku¹.

U uvodnom dijelu studije Klaić navodi da je građu za svoj rad počeo skupljati još 1929. godine, a u rukopisnom ju je obliku posudio Josipu Hamu koji je također istraživao i opisao slavonske podravske govore Valpovštine. (Ham 1949: 5-70)

¹ Klaić, Adolf Bratoljub. 2007. *Bizovačko narječje*. Matica hrvatska-Ogranak Bizovac. Bizovac.

Klaić je u svom opisu obuhvatio govore sljedećih sela: Bizovac, Brođanci, Habjanovci, Petrijevc, Satnica, Šag, Nard, Ladimirevci, Valpovo, Bi-strinci, Ivanovci, Marjanci, Marjančaci, Vinograci, Harkanovci, Zelčin, Tibor-janci, Gat, Bocanjevci, Bočkinci, Veliškovci, Črnkovci, Podravski Podgajci, Sveti Đurađ, Čamagajevci, Lacić, Beničanci, Kunišinci, Šljivoševci, Radi-kovci, Rakitovica, Poreč i Donji Miholjac. Ističe da je od svih navedenih sela bizovački govor najkarakterističniji za to područje, a i njegov je materinski govor pa ga najsustavnije opisuje. Posebne jezične osobitosti govora ostalih sela namjeravao je iznijeti u studiji *Govor slavonskopodravskih ekavaca*, no nažalost to nikada nije učinio. (Klaić 2007:11)

Klaićev je rad nastao na poticaj Ivšićevih radova o šaptinovačkom govoru (Ivšić 1907) i posavskim govorima (Ivšić 1913) u kojima Ivšić prikazuje jezične odlike dijelaistočnohrvatskih štokavskih govora te je otvorio i pitanje predmigracijskog stanja slavonskog dijela hrvatskog jezičnog područja. Pri tome utvrđuje da je Ivšić *svojim istraživanjima po posavskom govoru učinio i velik dio posla za podravski govor, jer po rezultatima, koje je on iznio, i po rezultatima, koje imam i iznosim ja, možemo zaključiti, da je u pogledu glasova, a i u drugim osobinama, posavski i podravski govor veoma bliz, karakteristike jednog i drugog govora nisu dakle samo posavske odnosno podravske, nego općeslavonske.* (Klaić 2007:1)

Zbog tih razloga Klaić opis bizovačkoga govora u cijelom radu uspoređuje s Ivšićevim opisom posavskih govora i šaptinovačkog govora. Također, naglašava da je bizovački govor organski nastavak posavskog govora, osobito u odnosu na akcentuaciju, a ekavštinom se veže uz neka posavska sela i uz ekavski Šaptinovac. Upravo ćemo zbog toga poneke dijelove iz Klaićeva *Bizovačkoga narječja* usporediti s današnjim šaptinovačkim govorom koji je opisan u okviru istraživanja o govorima našičkog kraja. (Ćurak 2012)

Bizovački je govor Klaić opisao na svim jezičnim razinama: fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, tvorbenoj i leksičkoj. U prikazu ćemo slijediti Klaićev prikaz te opisati rezultate njegovih istraživanja i usporediti ih s rezultatima do kojim smo došli istražujući današnji šaptinovački govor.

Bizovačko narječje

1. Fonologija

1.1. Naglasak

Naglasni je sustav i uvodno poglavlje Klaićeve studije o bizovačkom govoru, ali naglasnom je sustavu dosta pozornosti posvetio i u kasnijim poglavljima. Po Klaićevu mišljenju bizovački govor ima pet naglasaka:

- kratkosilazni (*vòda*) i dugosilazni (*rêč*) odgovaraju književnim naglascima, a mogu stajati na svakom mjestu u riječi,
- naglasak koji je prijelazan između akuta i dugosilaznoga i pojavljuje se samo na jednosložnim riječima (*krâlj*),
- naglasak koji se pojavljuje samo na prvom slogu naglašenih dvosložnih riječi na kojima je u standardnom jeziku dugouzlazni naglasak (*rûka*): „Akcenat koji označujem znakom â stoji samo na prvom slogu u dvosložnim riječi knjiž. tipa *rúka*. On je silazan, ali opet različito od akc. na pr. *prâvda*, a osim toga ima svojstvo da u stanovitim prilikama prelazi u na pr. *rûkâ je*, što se riječima tipa *prâvda* ne može nikada dogoditi. (Klaić 2007:19)
- akut, kojeg Klaić naziva „*Ivšićev posavski akcenat*” (Klaić 2007: 20), a koji se sve više gubi u bizovačkom govoru i zamjenjuje drugim naglascima, npr. *junâk* > *jûnâk* : „Akcenat ~ Ivšićev je „posavski akcenat”, o kojem je iscrpljivo govoreno u radnji S. Ivšić, „Prilog za slavenski akcenat” (Rad 187), gdje mu je razložena fiziologija, postanak i razvoj. Već ovdje ću spomenuti da taj akcenat u stanovitim prilikama pokazuje težnju, da se izgubi, a osobito to biva u riječima posavskog tipa *junâk*, *gospodâr*, koje imaju u B. akc. *jûnâk*, *gòspodâr*. Naglašavam, da taj akc. kadkada stoji mjesto drugih knjiž. akc. (na pr. *pòsloška*, *zâdruga*, *svilêni*, *crkva*), a bilježim ga i u prilikama *šûti* pored *šûti* (imperativ), *dâdete* pored *dādēte*, *Gospojîne* pored *Gòspojîne*, *dovezêmo* pored *dovezēmô*, *snûje* pored *snûjê*, *nûje* pored *nîjê*, *prêdem* pored *prêdêm*, *podorâno* pored *pòdorâno*, *većînom* pored *vêćînom*, *raspêla* pored *râspêla*, *oltâri* pored *òltâri* i t. d. (Klaić 2007:20)

Novoštokavskih uzlaznih naglasaka u bizovačkom govoru nema.

Za razliku od Klaića, Josip Ham u odnosu na naglasni sustav najprije komentira Ivšićevo tumačenje posavskog akuta i uspoređuje ga sa čakavskim i kajkavskim akutom. Naglašava Ivšićevu nepreciznost u određivanju razlike između posavskog i kajkavskog akuta, pogotovo stoga što neki jezikoslovci smatraju da su današnji podravski štokavci potomci nekadašnjih kajkavaca koji su se prije turskih invazija poštokavili pa su lako mogli sačuvati tu stariju (kajkavsku) naglasnu osobinu osobinu. (Ham 1949: 15)

Podravski akut, ističe Ham, pripada uzlaznim naglascima. I u podravskog je akuta, kao i u posavskog akuta, ekspiratorna sila jača u drugom dijelu nego u prvom, i jača je od sile kojom se izgovara sljedeći slog. Ham navodi da se uz akut i dugouzlazni u nekim govorima pojavljuje poseban naglasak koji je po intonaciji srodan akutu, a Ivšić takav naglasak zove tromim (") i bilježi ga za neke kajkavske i posavske govore. Nadalje, Ham navodi da zbog

razmjerno kraćeg početnog dijela naglasaka i višeg tonaliteta sloga iza njega taj naglasak ima posebno obilježje lakoće i skakutavosti pa ga zbog toga naziva saltans, a budući da je kraći od akuta proširuje naziv takvog naglasaka u poludugi saltans (´), primjerice u riječima: *pojāta*, *nedēlja*. (Ham 1949: 29) Zanimljivo je što Ham ističe da je taj naglasak češći u govoru žena nego muškaraca, kao i u mlađih nego u starijih ljudi. Cijelo je područje donje Podravine i podijelio s obzirom na poludugi saltans na istočni, zapadni i središnji dio. (Ham 1949: 17)

Današnji šaptinovački naglasni sustav, kao i većina govora slavonskog dijalekta, poznaje pet naglasaka: kratkosilazni (˘), dugosilazni (ˆ), zavinuti (˜), kratkouzlazni (˘˘) i dugouzlazni (˘˘˘). Naglaske zabilježene u današnjem šaptinovačkom govoru bilježimo u sljedećim primjerima:

- a) kratkosilazni: *òrej*, *pletēnice*, *naprāvimo*, *kaparīšano*, *dukāta*, *pokōjni*
- b) dugosilazni: *cēli*, *nās*, *īt* (ići), *znô*, *pôdne*
- c) zavinuti: *dōjde*, *peškīr*, *ispāde*, *kasnēje*, *decē*
- d) kratkouzlazni: *sramòta*, *òtac*, *zèmlja*, *nòga*
- e) dugouzlazni: *lótire*, *fārba*, *mlādi*, *proživila*, *podlěvati*.

Prema Moguševoj naglasnoj klasifikaciji naglasni sustav Šaptinovaca i Bokšića pripada novijoj akcentuaciji koju obilježava djelomično pomicanje akcenatskog mjesta i to uglavnom kratkosilaznoga naglasaka s posljednjeg sloga za jedan slog naprijed, primjerice: *zemljā* > *zèmlja*, *nāròd* > *národ*. (Moguš 1977:53)

1.2. Ostala fonološka obilježja

U fonološkom opisu Klaić naglašava da je bizovački govor ekavski kao u primjerima: *sēno*, *čòvek*, *pěvati*. I današnji je šaptinovački govor uglavnom ekavski, i u kratkim i u dugim slogovima: *īspoved*, *nēdjelja*, *pěvalo cēli*, *bēljiti*. Osobito je to izraženo kod starijih ljudi. Ponekad se u govoru *e* još uvijek izgovara malo zatvorenije u naglašenim slogovima, ali ne onako kako je to opisao Stjepan Sekereš (Sekereš 1982). Osim ekavskog odraza jata rijetko se mogu čuti ikavizmi: *proživila*, *smīla*, *dīci*, *dōli*. Ivšić također navodi najčešće ikavizme u govoru: *pripāst se*, *prid*, *di*, *trpit*, *divōjka*. (Ivšić 1907:114) Ponekad se u govoru pojavljuje i jekavski odraz jata, osobito kod mlađih ljudi, što je utjecaj standardnog jezika: *zvijězda*, *djěca*, *bijéle*.

Osim ekavskog odraza jata i Klaić bilježi rijetke ikavizme: *divōjka*, *sītiti se*, *mījur*. Česte su i kontrakcije vokala kao i u većini današnjih govora slavonskoga dijalekta: *rěko*, *sōnīce*, *dvānēst*, kao i gubljenje vokala u primjerima poput: *māzat*, *kāzāt*, *ōnd*, *vāko*. Slični su primjeri i danas u Šaptinovcima.

U opisu suglasnika Klaić navodi primjere protetičkog *v* koje se javlja ispred glasa *u* ...*prilično često pogotovu u starijih ljudi upravo kao u kajkavaca i u Šaptinovcu*. (Klaić, 2007:39) Bilježi primjere: *vujo, vūsne, vūžina* itd. Danas u šaptinovačkom govoru više ne pronalazimo takvih primjera, iako Ivšić navodi da se fonem /v/ pojavljuje u riječima *vūzal, vūsne, vūže, vūjak* (Ivšić 1907:116).

Budući da slavonski dijalekt ne pozna glas *h*, Klaić i u bizovačkom govoru pronalazi mnoštvo primjera u kojima se glas *h* gubi ili zamjenjuje glasovima *j, v, k*: *ōću, rēn, aljina, nājero, māćeja, strāj, pārok, vīpa, sūv*. Slične je primjere zabilježio i Ivšić u Šaptinovicima, a i danas se u šaptinovačkom govoru glas *h* ne izgovara.

Klaić opisuje i ostale suglasničke osobine, poput „palatalizacije konsonanata *l* i *n*“, što je i inače obilježje podravskih govora, ali i nekih drugih govora slavonskog dijalekta: *moljiti, dēteljina, naslonjiti*. U istraživanju smo zabilježili slične primjere, a analogijom je prema obliku *mōljit* u šaptinovačkom govoru nastala imenica *mōljba*. Umekšano se *l* govori i u imenicama *dēteljina, ljubēnica*, kao i u glagolu *pēljati*. Potvrdu toga pronalazimo i u Ivšića. (Ivšić 1097:115) koji navodi da suglasnik *l* može stajati umjesto *n* u riječima *mlōgo, mlōstvo* (Ivšić 1907:115), no nismo pronašli takve disimilirane oblike.

2. Morfologija

Iz morfološkog je opisa bizovačkoga govora razvidno da se u imenica *a*-vrste čuva staro morfološko stanje. To se prije svega očituje u nesinkretiziranom izrazu gramatičkih morfema u dativu, lokativu i instrumentalu množine. Klaić navodi da je dativ množine na *-om, -em* dosta čest, ali da se pronalaze i primjeri s „novim“ gramatičkim morfemom *-ima*. Evo nekoliko primjera: *dāj prascēm, podājte tīma ranjenīkōm*. U lokativu je množine najčešći gramatički morfem *-i*: *na automobilī su dōšli, u onīma ganjkovī*. I u instrumentalu se množine javlja stari gramatički morfem *-i*: *s kōnji, kāblica s kumpēri*. Ivšić je također zabilježio stare gramatičke morfeme u navedenim padežima, no nažalost u današnjem su šaptinovačkom govoru ti padeži jednaki standardnima.

Prema imenicama *e*-vrste, navodi Klaić, sklanjaju se i neka osobna muška imena kao *Mārko, Pāvo, Jōzo*: *Tō je kījer našeg Mārke, glēdi Pāvī da ōdeš*. To je obilježje većine govora slavonskog dijalekta. U genitivu je množine imenica *e*-vrste običan gramatički morfem *-a*: *rūkā, slūgā*, dok dativ, lokativ i instrumental množine imaju samo gramatički morfem *-ama*, a gramatički morfemi *-am* i *-ami* potpuno su nepoznati: *svinjāma, šaragljāma*. Takav je gramatički morfem i u nekih imenica *i*-vrste: *cevāma, kapljāma*. Takvi se primjeri i danas bilježe u šaptinovačkom govoru.

U opisu pridjeva ističe da se ne može točno odrediti upotreba neodređenog i određenog oblika pridjeva, a komparativ se pridjeva, osim oblika *dužji, težji, višji, götji, širji*, tvori morfemom *-eji*: *čistēji, sitēji, siromašnēji, lošēji, gustēji, dobrēji, prvēji*. Isto je i danas u Šaptinovcima, ali i u ostalim govorima podravskog poddijalekta.

Iz opisa zamjeničkih oblika izdvojit ćemo primjer genitiva jednine u kojem se umjesto posvojne zamjenice *njezin* rabi genitiv osobne zamjenice: *viđio sam njē brata, sēstru njē ūzo*. Takvu pojavu pronalazimo i u ostalim govorima podravskog poddijalekta i u današnjem šaptinovačkom govoru: *Dōšli su njē rōditelji. Tō je bīo brāt njē*. Potvrdu takvog oblika nalazimo i u Ivšića: *Posvojne zamjenice hēzin ili hēn nema uopće u šaptinovačkom govoru, već se svagda nadomješta genitivom sg. lične zamjenice hē (od óna); govori se na pr. hē je ótac dōšo, - to je hē rubīna, - s hē sa sestrōm divānio i t. d.* (Ivšić 1907:138) Usporedo s tim oblikom danas se može čuti i standardni oblik *njēzin*.

U sklonidbi se broja *jedan* obično gubi glas *d* ispred *n* pa glasi: *jēna, jēno, jenōga* i sl.

Navodimo i neke oblike priloga koje Klaić spominje: *nājpōslam, danāski, ozgōra, usvuzdūž*.

Pri opisu glagolskih oblika Klaić navodi da bizovački govor nema imperfekta, pluskvamperfekta, glagolskog priloga prošlog, a aorist je vrlo rijeđak. I u ostalim govorima slavonskog dijalekta prošla se radnja uglavnom izriče perfektom: *ōbrali smo vīnograda, nīsam smēla dōč kāsno*. U govoru se često čuje i krnji perfekt, primjerice: *bīla mlāda i lūda, kopāla kukūruz po cēle dāne*.

U konjugaciji ističe važno obilježje bizovačkog govora, a to je nastavak *-aju* u 3. lice množine prezenta: *jēdeju, pletējū, izadēju*, iako se u novije vrijeme javljaju i standardni oblici. Prema Klaićevu su mišljenju takvi oblici ostatak nekadašnjeg kajkavskog utjecaja. Osim tih oblika, glagoli na *-am*, kao *kōpam, čūvam*, stežu u 3. lice množine nastavak *-aju* u *-u*: *kōpu, čūvu*. Ham je također za područje donje Podravine naveo dulje i kraće oblike za 3. lice množine prezenta: *-u, -aju, -iju*: *kradu / kradeju, vozu / voziju*. (Ham 1949: 45) Nastavci za 3. lice množine prezenta *-aju, -iju* karakteristični su i za kajkavsko narječje: *vežeju, misliju* (Lončarić 1996: 109), no Ham, nakon opisa razvoja tih nastavaka naglašava: *da ni podravsko -aju, -iju nisu morali biti ropski odraz kajkavskih oblika, već su se na tom području mogli i samostalno razviti, kao što se razvilo i spom. sekundarno -u (≤ -aju) i -aju (-e, -iju), koje se raširilo u jugoistočnom dijelu, a dolazi i u središnjem govoru i u ŠN* (Šaptinovci). (Ham 1949: 58)

Nastavak *-aju* zabilježili smo u današnjim Šaptinovcima: *držēju, ležēju, trčēju, sedēju*.

3. Sintaksa

Na početku poglavlja o sintaksi Klaić upozorava da taj dio opisa nikako nije potpun jer *Nije naime moguće bez vezana govora pohvatati sve sintaktičke karakteristike, a ako one i dođu u nevezanom govoru, onda su možda akcenatske, morfološke ili fonetske osobine upadljivije i u prvi se momenat čine važnije, pa sintaksa ostane po strani.* (Klaić 2007: 143)

Od sintaktičkih obilježja navodi upotrebu besubjektivnih rečenica: *ne viđje ji se*; često izostavljanje pomoćnoga glagola u perfektu: *mĩ već večĕrali*; atribut se nalazi iza imenice: *Ōnda nastāne nedĕlja pāčistā*. Slični se primjeri mogu čuti i danas u Šaptinovcima.

4. Tvorba riječi

U poglavlju o tvorbi riječi Klaić najviše opisuje tvorbu hipokoristika muškog i ženskog roda. Pri tome navodi da vlastita imena muškog roda dobivaju sufiks *-eta* i *-oš*: *Ivĕta, Jozĕta, Īvoš, Pāvōš*. U današnjem šaptinovačkom govoru hipokoristici muškog roda najčešće se tvore sufiksima *-o*, *-a*: *Frānjo, Mírko, Józo, Tūna*. Nismo zabilježile oblike hipokoristika koji se tvore sufiksima *-ica*, *-an*, *-en*, *-eta*, *-oš*, iako Ivšić u rječniku navodi hipokoristik za muško ime *Grga*: *Grgĕna*, ne navodeći u kojem se značenju upotrebljava takav hipokoristik. (Ivšić 1907:156) Pretpostavka je da je u vrijeme Ivšićeva istraživanja sufiks *-en(a)* bio češći u tvorbi hipokoristika muškog roda. U današnjem smo govoru zabilježili hipokoristično ime *Grgĕna* jedino u obiteljskom nadimku: *Gřgenovi*.

Hipokoristici ženskog roda, navodi Klaić, često se tvore sufiksom *-ača*: *Marāča, Rezāča*, no u današnjem smo šaptinovačkom govoru zabilježili hipokoristike ženskog roda sa sufiksima *-ica*, *-ka*, *-a*: *Mārica, Slāvica, Kātica, Ānka, Īvka, Rúža, Māra, Kāta*. Nismo pronašli oblike koji se tvore sufiksima *-ena*, *-ača*, *-ara*, dok se u Ivšićevu poglavlju o rječniku pronalaze oblici hipokoristika ženskog roda sa sufiksom *-ena*: *Cecĕna, Lucĕna, Katĕna, Mandĕna*. (Ivšić 1907:154) Iz tih se primjera može zaključiti da je u Šaptinovcima sufiks *-ena* bio čest u tvorbi hipokoristika ženskog roda.

5. Rječnik

Opis bizovačkog govora Klaić završava rječnikom u kojem abecednim redoslijedom navodi nekoliko stotina riječi. Sve je navedene riječi usporedio s Akademijinim i Broz-Ivekovićevim rječnikom, a i sa šaptinovačkim rječnikom kojeg je naveo Ivšić (Ivšić 1907:154) Pri tome naglašava da je pronašao

dosta usporednih odrednica bizovačkog i šaptinovačkog leksika. Ivšić je u rječniku naveo preko 450 riječi prema abecednom kriteriju, posebno je naznačio ako je pojedina riječ oblikom ili izgovorom drukčija, a u zagradama navodi njihovo značenje i etimologiju. Pregledom obaju rječnika (Klaićeva i Ivšićeva) uočljivo da su obojica zabilježili dosta riječi koje označavaju pojedine predmete ili aktivnosti koje se više ne koriste pa ih nema ni u današnjem šaptinovačkom govoru, primjerice: *bâdaļ* (gore račvasto drvo, što se zabije u zemlju, kad se pletu uža, pa se uže zatiče za zub), *dědak* (na polici u kola, na što se natiče stramica), *pamučnênica* (košuļa lanom snovana, a pamukom tkana). (Ivšić 1907:154)

Slijedi popis nekoliko Klaićevih riječi, a koje se i danas mogu čuti u šaptinovačkom govoru:

- äpa, äpe, otac, äpa stäri, djed
- dvorîna, dvorîne, augm. dvor, dvorište
- kasîna, kasîne, poljska staza
- kăstrôla, kăstrôle, u Šaptinovcima kastrôla, kuhinjska posuda s dugačkom drškom u kojoj se prže jela i začini; tava
- kijêr, kijëra, u Šaptinovcima kijer, mala kuća koja se obično sastojala od jedne prostorije
- krstopûće, krstopûće, u Šaptinovcima krstopûće, raskrižje
- lësa, lëse, drvena kapija na plotu
- ôrej, ôrëja, orah

Na kraju knjige Klaić donosi i nekoliko oglednih primjera bizovačkog govora.

Zaključak

Adolf Bratoljub Klaić u *Bizovačkom* je *narječju* detaljno opisao bizovački govor polovice 20. stoljeća i time otvorio put kasnijim proučavanjima podravskog poddijalekta, ali i ostalih govora slavonskog dijalekata. To se osobito odnosi na prozodijska obilježja koja opisu mjesnog govora daju posebnu vrijednost. Uočava se da se njegovo bilježenje naglasaka razlikuje od Hamova. Istraživanjem i usporednom analizom zapazili smo da je današnji šaptinovački govor sačuvao većinu podravskih obilježja. Promjene su, u odnosu na Klaićev opis bizovačkog govora, najviše zahvatile morfološku razinu.

Objavljivanje Klaićeve studije o bizovačkom govoru vrijedan je prinos proučavanju podravskih govora jer *...se tim činom sretno odužuju dva duga: davnašnji Klaićev prema bizovačkom zavičaju i današnji zavičaja prema Klaiću.* (Samardžija 2007:202)

Literatura

- Brozović, Dalibor. 1985. *Suvremeno štokavsko narječje kao plod konvergentnoga jezičnog razvoja*, Hrvatski dijalektološki zbornik 7/1. str. 59-71.
- Ćurak, Silvija. 2012. *Današnji govori u okolici Našica*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku. Osijek.
- Farkaš, Loretana; Pilj, Marina. 2008. *Govor Brođanaca*, Šokačka rič 5. Ur. Anica Bilić. Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije. Vinkovci. str. 113-125.
- Ham, Josip. 1949. *Štokavština Donje Podravine*. Rad JAZU 275/2. Zagreb. str. 5-70.
- Ivšić, Stjepan. 1907. *Šaptinovačko narječje*. Rad JAZU 168. Zagreb. str. 113-162.
- Klaić, Bratoljub. 1936. *O podravskom akcentu i kvanitetu*. Južnoslavenski filolog 15. Beograd. str. 181-183.
- Klaić, Bratoljub. 2007. *Bizovačko narječje*. Matica hrvatska - Ogranak Bizovac. Bizovac.
- Kolenić, Ljiljana. 1997. *Slavonski dijalekt*. Croatica str. 45-46. 101-116.
- Kolenić, Ljiljana. 2003. *Slavonski dijalekt prema ostalim hrvatskim dijalektima*. Zbornik Zagrebačke slavističke škole. Ur. Stipe Botica. Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola - Hrvatski seminar za strane slaviste. Zagreb. str. 175-183.
- Lisac, Josip. 2002. *Osnovne značajke štokavske prozodije*. Fluminensia 14/1. str. 85-88.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1, Hrvatski dijalekti i govori štokavskoga narječja i hrvatski govori torlačkoga narječja*. Golden marketing. Zagreb
- Lončarić, Mijo. 1996. *Kajkavsko narječje*. Školska knjiga. Zagreb
- Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje*. Školska knjiga. Zagreb
- Samardžija, Marko. 2010. *Adolf Bratoljub Klaić i istočnoslavonski govori*. Šokačka rič 7. Ur. Anica Bilić. Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije. Vinkovci. str. 21-26.
- Sekereš, Stjepan. 1966. *Govor našičkog kraja*. Hrvatski dijalektološki zbornik 2. Zagreb. str. 209-301.
- Sekereš, Stjepan. 1974. *Govor slavonske Podravine*. Zbornik za filologiju i lingvistiku 17/2. Novi Sad. str. 125-166.
- Sekereš, Stjepan. 1975. *Govor slavonske Podravine*. Zbornik za filologiju i lingvistiku 17/1. Novi Sad. str. 185-221
- Sekereš, Stjepan. 1981. *Odnos govora slavonske Podravine prema kajkavskom narječju*. Zbornik za filologiju i lingvistiku 24/1. Novi Sad. str. 75-88.

- Znika, Marija. 1996. *Leksik govora donje Podravine u Ivšićevu opisu i danas*. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Orahovici od 29. travnja do 1. svibnja 1994. godine o 110. obljetnici rođenja profesora Stjepana Ivšića Zagreb, Ur. Finka, Božidar. HAZU. Matica hrvatska – Ogranak Orahovica. Orahovica. str. 177-185.

Loretana FARKAŠ & Silvija ĆURAK

**KLAIĆ'S *BIZOVAČKO NARJEČJE* AND CONTEMPORARY
PODRAVA'S SPEECH PATTERNS OF THE SLAVONIAN DIALECT**

The paper discusses the book *Bizovačko narječje* (*Bizovac's Dialect*), written by Adolf Bratoljub Klaić, originally as his PhD dissertation in 1939. Having been revised, the dissertation was ready to be published in 1959; however it took more than 60 years for the publication to occur. Klaić's work was inspired by Ivšić's works on the speech patterns of Šaptinovci and the Posavina region. Ivšić dealt in detail with the synchrony in a part of the Štokavian speech patterns in Eastern Croatia but also addressed an important issue of the pre-migration state of the Slavonian part of the Croatian language area. The present paper deals with the methodology of Klaić's study of the speech pattern of Bizovac and compares it with the study of the speech patterns of the Slavonian dialect, in particular to the speech of Šaptinovci in the Podravina region.

Key words: *Slavonian dialect, sub-dialect of Podravina, speech pattern of Bizovac, accentuation, phonology, morphology, syntax, word formation, lexicon*